प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।

Que.1. प्रदत्तां खण्डिकां पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि लिखत। **[Marks :(4)]**

महाकविः कालिदासः विक्रमादित्यस्य सदस्यः आसीत्। सः विक्रमा दित्यस्य सदसि नवरत्नेषु अन्यतमः च।सः रघुवंशं, कुमारसम्भवम् इति महाकाव्य द्वयम् अभिज्ञानशाकुन्तलं, विक्रमोर्वशीयमं, मालविकाग्निमित्रम् इति नाटकत्रयं मेघसन्देशम् सन्देशकाव्यं ऋतुसंहारम् इति खण्डकाव्यं च विरचितवान्। तस्य अभिज्ञानशाकुन्तलं नाटकानां मध्ये अत्यन्तम् उन्नतं स्थानम् आवहति।

क. कालिदासः कस्य सदस्यः आसीत् ?

ख. नवरत्नेषु अन्यतमः कः ?

ग. कालिदासेन विरचिते महाकाव्ये के ?

घ. किं नाटकानां मध्ये अत्यन्तम् उन्नतस्थानम् आवहतिः ?

ङ. कालिदासेन विरचितं सन्देशकाव्यं किम् ?

Ans. प्रदत्तां खण्डिकां पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि लिखत।

क. विक्रमादित्यस्य।

ख. महाकविकालिदासः।

ग. रघुवंशम्, कुमारसंभवम्।

घ. अभिज्ञानशाकुन्तलम्।

ङ. मेघसन्देशम्।

Que.2. मातृभाषायां विवर्तयत। **[Marks :(5)]**

अगतीनां माता इति विश्रुता मदर् तेरेसा 1910 तमे वर्षे अल्बेनिया देशे जाता। तस्याः यथार्थनाम आग्नस् इति आसीत्। मिषिनरि ओफ् चारिट्टि इति संघटनायाः स्थापिका आसीत्। अनाथानां रोगातुराणां च शुश्रूषार्थं सा जनान् प्रैरयत्। सा भारतरत्नेन तथा नोबल् पुरस्काराभ्यां च आद्दता आसीत् ।

Ans. मातृभाषायां विवर्तयत।

यथायोग्यं विवर्तनं करोति चेत् पूर्णाङ्कः।

Que.3. उदाहरणानुसारं लिखत। **[Marks :(3)]**

क. १ ----------- - वाक्चातुर्यम्

२ ----------- -वाक्सामर्थ्यम्

उदा- प्रकृतिसिद्धम् - प्रकृत्या सिद्धम्

ख. १ शक्तिसिद्धम् -----------------।

२ क्रियासिद्धम् -----------------।

३ जन्मसिद्धम् -----------------।

उदा- महान् आत्मा यस्य सः - महात्मा।

ग. १ दुष्टः आत्मा यस्य सः - -----------------।

२ शुद्धः आत्मा यस्य सः -----------------।

Ans. उदाहरणानुसारं लिखत।

क) १ वचसि चातुर्यम्।

२ वचसि सामर्थ्यम्।

ख) १ शक्त्यासिद्धम्

२ क्रिययासिद्धम्।

३ जन्मना सिद्धम्।

ग) १ दुष्टात्मा।

२ शुद्धात्मा

Que.4. स्वभावरूपीकरणाय सुभाषितानि कथम् उपकारकाणि इति सूचनानुसारं लिखत। [Marks :(4)]

सूचनाः - सुष्ठु भाषितं सुभाषितम् ---- दानं सर्वदुखानि हन्ति -----क्षमायाः महत्वं ---- विद्या एव सदा सर्वश्रेष्ठं द्रव्यम्। -----सर्वमपि कार्यं सत्याधिष्ठितं भवति---- महात्मनां स्वभाववर्णना च।

Ans. स्वभावरुपीकरणाय सुभाषितानि कथमुपकारकाणि इति सुचनानुसारं लिखत।

आशयस्य कृते ।

भाषाशैली ।

वाक्यघटना ।

Que.5. यथोचितं योजयत। [Marks :(4)]

क) परः - आपदि

करः - ईश्वरस्य

भगवतः - हस्तः

विपदि - अन्यः ।

ख) यान्ति - वदन्ति

उपैति - गच्छन्ति

हन्ति - प्राप्नोति

आहुः - नाशयति।

Ans. यथोचितं योजयत।

1. अन्यः।

हस्तः।

ईश्वरस्य।

आपदि।

2 गच्छन्ति।

प्राप्नोति।

नाशयति।

वदन्ति।

Que.6. सूचकानि उपयुज्य श्लोकस्य आशयं लिखत। **[Marks :(4)]**

क) क्षमाशस्त्रं करे यस्य

दुर्जनः किम् करिष्यति ।

अतृणे पतितो वह्निः

स्वयमेवोपशाम्यति।।

सूचकाः- यस्य हस्ते ---- आयुधमस्ति तस्य अपायं कर्तुम्---- तृणरहिते ---- देशे----स्वयं नश्यति एव।

ख) सर्वद्रव्येषु विद्यैव

द्रव्यमाहुरनुत्तमम्।

अहार्यत्वादनर्घ्यत्वा-

दक्षयत्वाच्च सर्वदा।।

सूचकाः- अपहर्तुम् अयोग्यत्वात् ---- सर्वसम्पदां मध्ये---- एव सदा ----सर्वश्रेष्ठम्---- पण्डिताः वदन्ति।

ग) विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा

सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।

यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ

प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।

सूचकाः- आपत्काले----औन्नत्ये---- सज्जनसभायाम्---- युद्धेषु---- कीर्तौ----विद्याभ्यसने तत्परता----एव भवति।

Ans. सूचकानि उपयुज्य श्लोकस्य आशयं लिखत।

सूचनास्वीकारः ।

क्रमशः लेखनम् ।

भाषाशैली ।

Que.7. उदाहरणानुसारं लिखत। [Marks :(3)]

१. उदा - वैराण्यपि - वैराणि + अपि

गृहाण्यपि ----------- + ----------

सर्वाण्यपि ----------- + ----------

मित्राण्यपि ----------- + ----------

२. उदा परोऽपि -परः + अपि

वरोऽपि ----------- + ----------

सुन्दरोऽपि ----------- + ----------

गायकोऽपि ----------- + ----------

३. उदा पतितो वह्निः -पतितः+ वह्निः

कुपितो राजा ----------- + ----------

भगवतो रूपम् ----------- + ----------

४. उदा एवोपशाम्यति -एव + उपशाम्यति

तप्तोदकम् ----------- + ----------

एवोक्तम् ----------- + ----------

एवोच्यते ----------- + ----------

५. उदा विद्यैव -विद्या + एव

तथैव ----------- + ----------

अथैव ----------- + ----------

तत्रैव ----------- + ----------

६. उदा आहुरनुत्तमम् -आहुः + अनुत्तम्

बाहुरपि ----------- + ----------

गुरुरपि ----------- + ----------

आहुरपि ----------- + ----------

७. उदा अक्षयत्वाच्च -अक्षयत्वात् + च

न्यवेदयच्च ----------- + ----------

अवदच्च ----------- + ----------

भवेच्च ----------- + ----------

८. उदा अथाभ्युदये -अथ+ अभ्युदये

चाभिरुचिः ----------- + ----------

ममापि ----------- + ----------

तवापि ----------- + ----------

Ans. उदाहरणानुसारं लिखत।

1. गृहाणि+ अपि।

सर्वाणि +अपि ।

मित्राणि +अपि।

2. वरः+ अपि।

सुन्दरः +अपि।

गायकः+ अपि।

3. कुपितः+ राजा।

भगवतः+रूपम्।

4. तप्त+ उदकम्।

एव+उक्तम्।

एव+उच्यते।

5. तथा+एव।

अथ+एव।

तत्र+एव।

6. बाहुः+अपि।

गुरुः+अपि।

आहुः+अपि।

7. न्यवेदयत्+च।

अवदत्+च।

भवेत्+च।

8. च+अभिरुचिः।

मम+अपि।

तव+अपि।

Que.8. सुभाषितं पठित्वा सूचनानुसारं गद्यक्रमं लिखत। **[Marks :(2)]**

१. दानेन भूतानि वशीभवन्ति

दानेन वैराण्यपि यान्ति नाशम्।

परोऽपि बन्धुत्वमुपैति दानै-

र्दानं हि सर्वव्यसनानि हन्ति।।

सूचना- भूतानि ----वशीभवन्ति----दानेन ---- यान्ति । परोऽपि दानेन ---- । दानं ---- हि हन्ति।

२ क्षमाशस्त्रं करे यस्य

दुर्जनः किम् करिष्यति ।

अतृणे पतितो वह्निः

स्वयमेवोपशाम्यति।।

सूचना- यस्य करे ---- किं करिष्यति ---- पतितो ---- स्वयमेव ----।

३ सर्वद्रव्येषु विद्यैव

द्रव्यमाहुरनुत्तमम्।

अहार्यत्वादनर्घ्यत्वा-

दक्षयत्वाच्च सर्वदा।।

सूचनाः - आहार्यत्वात् ----अक्षयत्वात् च ----विद्या एव ----अनुत्तमं ----इति आहुः।

४. सत्यं परः सदाचारः

सत्यं सर्वस्य जीवितम्।

सत्यं भगवतो रूपम्

सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम्।।

सूचनाः - सत्यं परः ----सत्यं सर्वस्य ----- भवति सत्यं ----रूपं -----सर्वं प्रतिष्ठितमस्ति।

५. विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा

सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।

यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ

प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।

सूचनाः - धैर्यम् अभ्युदये क्षमा , सदसि ---- युधि ---- यशसि अभिरुचिः ---- च , इदं सर्वं महात्मनां प्रकृतिसिद्धं हि भवति।

Ans. सुभाषितं पठित्वा सूचनानुसारं गद्यक्रमं लिखत।

उचितगद्यक्रमलेखनाय पूर्णाङ्कः।

Que.9. आशयं पठित्वा श्लोकं विवेचयतु। [Marks :(2)]

१. दानं सर्वव्यसनानि हन्ति - इत्याशययुक्तं श्लोकं चित्वा लिखत।

क] दानेन भूतानि वशीभवन्ति

दानेन वैराण्यपि यान्ति नाशम्।

परोऽपि बन्धुत्वमुपैति दानै-

र्दानं हि सर्वव्यसनानि हन्ति।।

ख] सर्वद्रव्येषु विद्यैव

द्रव्यमाहुरनुत्तमम्।

अहार्यत्वादनर्घ्यत्वा-

दक्षयत्वाच्च सर्वदा।।

२. सर्वं महात्मनां प्रकृतिसिद्धं भवति - इत्याशययुक्तं श्लोकं चित्वा लिखत।

क] क्षमाशस्त्रं करे यस्य

दुर्जनः किम् करिष्यति ।

अतृणे पतितो वह्निः

स्वयमेवोपशाम्यति।।

ख] विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा

सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।

यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ

प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।।

३ सत्यस्य महत्वप्रतिपादकं सुभाषितं चित्वा लिखत।

क] सर्वद्रव्येषु विद्यैव

द्रव्यमाहुरनुत्तमम्।

अहार्यत्वादनर्घ्यत्वा-

दक्षयत्वाच्च सर्वदा।।

ख] सत्यं परः सदाचारः

सत्यं सर्वस्य जीवितम्।

सत्यं भगवतो रूपम्

सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम्।।

Ans. आशयं पठित्वा श्लोकं विवेचयतु।

उचितस्य श्लोकस्य चयनाय पूर्णाङ्कः।

Que.10. कोष्ठकात् समुचितमुत्तरं निर्धार्य लिखत। **[Marks :(1)]**

१. दानेन ---------- वशीभवन्ति।

(भूतानि,जलानि,वनानि,वैराणि)

२. केन वैराण्यपि यान्ति नाशम्?

(ज्ञानेन,दानेन,विनयेन,वैराग्येण)

३. किम् सर्वव्यसनानि हन्ति?

(मानम्,धनम्,दानम्, विनयम्)

४. वह्निःइत्यस्य अर्थः कः?

(जलम्, क्षीरम्, अग्निः,वायुः)

५. अनुत्तमं द्रव्यं ------- एव।

(विद्या, धनम्, दया, क्षमा)

६. सर्वं कुत्र प्रतिष्ठितम्?

(धने,सत्ये ,दाने,ज्ञाने)

७. विपदि ---------महात्मनां प्रकृतिसिद्धम्।

(क्षमा,विक्रमः,धैर्यम्,विनयम्)

८. अभ्युदये ------------ महात्मनां प्रकृतिसिद्धम्। (वाक्पटुता,क्षमा,धैर्यम्,विक्रमः)

९. सदसि ----------- -महात्मनां प्रकृतिसिद्धम्।

(वाक्पटुता,क्षमा,धैर्यम्,विक्रमः)

१०. युधि -------------महात्मनां प्रकृति सिद्धम्।

Ans. कोष्ठकात् समुचितमुत्तरं निर्धार्य लिखत।

1. भूतानि।

2. दानेन।

3. दानम्।

4. अग्निः।

5. विद्या।

6. सत्ये।

7. धैर्यम्।

8. क्षमा।

9. वाक्पटुता।

10. विक्रमः।